

**UNIUNEA EUROPEANĂ
- ASPECTE ALE APĂRĂRII CU O ARMATĂ PROPRIE**

EUROPEAN UNION OWN ARMY ASPECTS OF DEFENCE

Maior (r) conf. univ. dr. Aliodor MANOLEA*

Rezumat: *Întreaga ordine a lumii liberale pare să se destrame, nimic nu este așa cum a fost odată. Când a anexat Crimeea și a declanșat conflictul sângeros din Ucraina de Est în 2014, mulți l-au considerat pe Vladimir Putin cauza principală a destabilizării globale. Doar câțiva ani mai târziu, președintele american a provocat serioase schimbări în ordinea internațională actuală când a pus sub semnul întrebării comerțul liber, la fel cum a pus la îndoială și setul de valori occidentale sau NATO. Acest lucru are consecințe masive, nu numai pentru noi, europenii. Situația globală de securitate este mai periculoasă astăzi decât în orice moment de la prăbușirea Uniunii Sovietice. Ne confruntăm cu o schimbare epocală; o epocă se termină, iar contururile unei noi epoci încep să apară. Indiferent unde ne uităm, există nenumărate conflicte și crize care afectează foarte mult europenii. În acest context al transformărilor care par haotice, este de actualitate înființarea unei armate europene cu toate tipurile de resurse specifice la dispoziție, ca modalitate de asigurare a securității și apărării Uniunii Europene?*

Cuvinte cheie: NATO; UE; apărarea comună; armata europeană.

Abstract: *The whole liberal world order appears to be falling apart, nothing is as it once was. When Vladimir Putin annexed Crimea and started the bloody conflict in Eastern Ukraine in 2014, many considered him to be the major cause of global destabilisation. Just a few years later the US President, has seriously challenge the current international order when he questions free trade and the Western set of values or NATO. This has massive consequences, not just for Europeans. The global security situation is more dangerous today than at any time since the collapse of the Soviet Union. We are experiencing an epochal shift; an era is ending, and the rough outlines of a new political age are only beginning to emerge. No matter where you look, there are countless conflicts and crises, crises that greatly affect us Europeans. In this context of changes that seem chaotic, is actual the establishment of a European army with all the specific resources available, as a way of ensuring security and defense of the European Union?*

Keywords: NATO; EU; common defense; European Army.

---

* Mr. (r) Conf. univ. dr. Universitatea Hyperion din București, PhD în Științe Militare, DSc în Medicină Complementară, PhD în psihologie.

Introducere

„Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene (PSAC) stabilește cadrul pentru structurile politice și militare, precum și pentru misiunile și operațiunile militare și civile ale UE în străinătate.”¹

Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC) constituie brațul operațional al Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESC).

PSAC este un instrument al palierului interguvernamental al UE, aflat în evoluție conceptuală din 1998 (summit-ul franco-britanic de la Saint Malo) și operaționalizat din 2003, când a fost adoptată Strategia Europeană de Securitate (SES) și au fost lansate primele misiuni și destinat îndeplinirii obiectivelor definite prin Strategie.

Subscris obiectivului general de instituire a unei capacități de apărare europene comune, realizate prin contribuția statelor membre cu capacități civile și militare, PSAC a fost supusă recent unor schimbări majore la nivel strategic și operațional, pentru a răspunde provocărilor actuale de securitate.

Strategia Globală pentru Politică Externă și Securitate adoptată în iunie 2016 constituie cadrul director al acțiunii externe al Uniunii pe termen mediu și lung, căreia îi este subsumată și PSAC.

În domeniul securității și apărării, dimensiunea operațională a angajamentului UE a fost consolidată prin crearea Capacității militare de planificare și conducerea a misiunilor non-executive ale Uniunii (MPCC) și măsurile adoptate în ceea ce privește optimizarea modului de angajare a Grupurilor de luptă UE, inclusiv pe dimensiunea de asigurare a resurselor financiare pentru dislocarea acestora.

Direcții de dezvoltare a capabilităților de apărare

Segmentul privind dezvoltarea capabilităților de apărare a beneficiat de o atenție particulară prin adoptarea unui pachet de inițiative incluzând:

1. Fondul European pentru Apărare (EDF)

Fondul european de apărare va contribui la autonomia strategică a Europei în ceea ce privește protejarea și apărarea cetățenilor săi. El va coordona, va completa și va consolida investițiile naționale în domeniul apărării. Fondul va promova colaborarea dintre statele membre în producerea de tehnologii și echipamente de apărare de ultimă oră și interoperabile. De asemenea, va încuraja participarea

---

¹ Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Politica de securitate și apărare comună, <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna>

întreprinderilor mici și mijlocii la proiectele de colaborare și va stimula soluțiile inovatoare revoluționare.

Pentru perioada 2021-2027, Comisia propune alocarea unui buget de 13 miliarde EUR Fondului european de apărare (**Figura nr. 1**). UE va deveni unul dintre primii patru investitori în cercetarea din domeniul apărării din Europa. Sprijinul acordat de Fondul european de apărare poate fi completat prin furnizarea de sprijin financiar din fondul InvestEU vizând sectorul apărării.

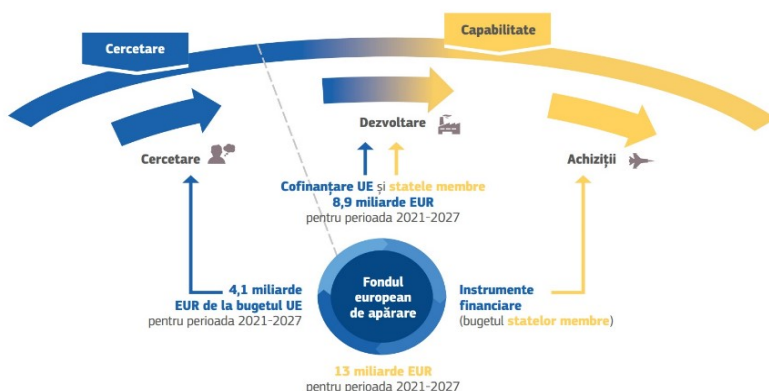

Figura nr. 1. Bugetul UE dedicat fondului european de apărare²

2. Analiza coordonată anuală în domeniul apărării (CARD), pentru consolidarea cooperării în domeniul apărării între statele membre.

3. Adoptarea Cooperării Structurate Permanente (PESCO) pentru a consolida cooperarea în domeniul apărării între statele membre care doresc să meargă mai departe în această cooperare³. În acest sens:

- Tratatul de la Lisabona prevede că un grup de state membre își pot consolida cooperarea în domeniul apărării prin stabilirea unei cooperări structurate permanente (PESCO);

- Liderii UE au convenit să lanseze o cooperare structurată permanentă pentru a consolida securitatea și apărarea Europei-22 iunie 2017;

² Comisia Europeană Bugetul UE pentru viitor PDF ISBN 978-92-79-7484-0 doi:10.2873/806911 ET-01-18-586-RO-N, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-eu-defence-fund_ro.pdf

³ Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene. Cooperarea UE în materie de securitate și apărare, <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/defence-security>

• Consiliul a adoptat o decizie de stabilire a PESCO. Toate statele membre ale UE participă la PESCO, cu excepția a trei țări (Danemarca, Malta și Regatul Unit) și au convenit asupra unei liste inițiale de 17 proiecte care urmează a fi întreprinse în cadrul PESCO. Proiectele cuprind domenii precum: formarea, dezvoltarea capacităților și disponibilitatea operațională în domeniul apărării. Aceste proiecte inițiale au fost adoptate formal de Consiliu la 6 martie 2018. În aceeași zi, Consiliul a adoptat o foaie de parcurs pentru punerea în aplicare a PESCO;

• La 25 iunie 2018, Consiliul a adoptat norme de guvernanță pentru proiecte în cadrul PESCO. O listă actualizată a proiectelor PESCO și a participanților la acestea, incluzând cel de al doilea set de proiecte, este prevăzută înainte de noiembrie 2018.

4. Consolidarea setului de instrumente de răspuns rapid al UE, inclusiv grupurile tactice de luptă ale UE și capacitățile civile, astfel:

• Grupurile tactice de luptă ale UE sunt unul dintre instrumentele pe care UE le are la dispoziție pentru a răspunde rapid la crize și conflicte. Acestea sunt forțe militare care pot fi desfășurate rapid la fața locului;

• Grupurile tactice de luptă au fost create în 2005, dar nu au fost niciodată desfășurate din cauza obstacolelor politice, tehnice și financiare;

• Finanțarea grupurilor tactice de luptă va fi gestionată la nivelul UE prin mecanismul Athena în permanență, fapt convenit la 22 iunie 2017;

• De asemenea, UE lucrează la dezvoltarea capacităților civile și la îmbunătățirea capacității de reacție a gestionării civile a crizelor, inclusiv prin posibila creare a unei capacități de reacție centrale.

Constituția Europeană și Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC)

În Constituția Europeană noul concept Politică de Securitate și Apărare Comună - PSAC (Common Security and Defence Policy, CSDP) înlocuiește, atât vechiul concept de Politică Europeană de Securitate și Apărare (PESA), cât și varianta sa *desfășurată*, Politica Europeană de Securitate și Apărare Comună (PESAC).

„Constituția Europeană aduce cinci elemente importante de noutate în sfera Politicii de Securitate și Apărare Comune:

1. extinderea misiunilor Petersberg;

2. decizia înființării unei Agenții Europene privitoare la Armamente, Cercetare și Capacități Militare;

3. aplicarea cooperării structurate la misiunile internaționale;
4. posibilitatea cooperării mai strânse a statelor Uniunii în sfera apărării reciproce (mutual defence);
5. introducerea unei clauze de solidaritate pentru cazurile producerii unor atacuri teroriste și a unor dezastre naturale sau produse de om”⁴ [4].

Cooperarea dintre UE și NATO

Cooperarea dintre UE și NATO a fost instituită în urmă cu peste 15 ani. Aceasta a dus la dezvoltarea unei game largi de instrumente care oferă o securitate sporită cetățenilor din Europa și nu numai.

La 10 iulie 2018, UE și NATO au semnat o nouă declarație comună. Aceasta stabilește o viziune comună a felului în care UE și NATO vor acționa împreună împotriva amenințărilor comune la adresa securității.

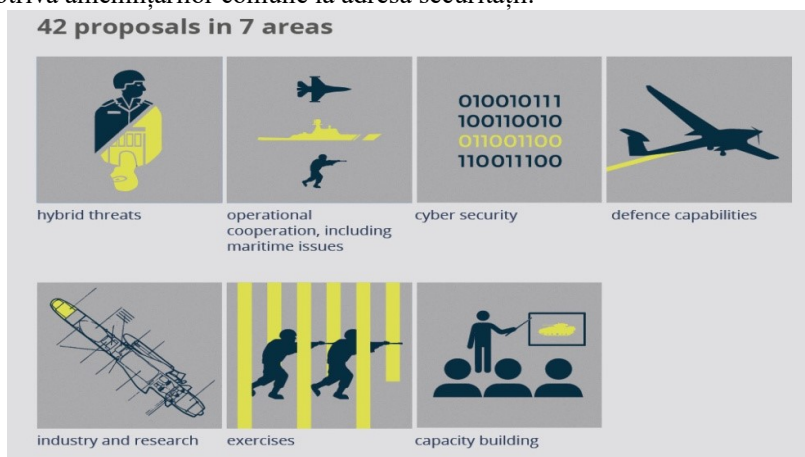

Figura nr. 2. Declarația comună UE-NATO - domenii de implementare

Evoluții în cooperarea UE-NATO

Să revenim la acordurile de cooperare UE-NATO.

Ce observăm?

La 10 iulie 2018, UE și NATO au semnat o nouă declarație comună. Aceasta stabilește o viziune comună a felului în care UE și NATO vor acționa împreună împotriva amenințărilor comune la adresa securității.

„Cooperarea dintre UE și NATO se va concentra asupra unor domenii precum:

⁴ Institutul European din România, proiectul Phare RO-2002/000-586.03.01.04.02 2005. Politica europeană de securitate și apărare, http://beta.ier.ro/documente/formare/Securitate_si_aparare.pdf

- mobilitatea militară;
- securitatea cibernetică;
- amenințările hibride;
- combaterea terorismului;
- femeile și securitatea”⁵.

În ceea ce privește combaterea terorismului „considerăm că soluțiile cele mai bune ar fi cele de identificare și eradicare a cauzelor terorismului și de înlăturare a factorilor care favorizează declanșarea și proliferarea acestui fenomen”⁶.

Noua declarație comună evidențiază faptul că eforturile recente ale UE de intensificare a cooperării în domeniul apărării și al securității consolidează securitatea transatlantică.

„Declarația se bazează pe obiectivele declarației comune precedente din iulie 2016. Aceasta din urmă are drept obiectiv consolidarea cooperării dintre UE și NATO în șapte domenii strategice, și anume:

- amenințările hibride;
  - cooperarea operațională, inclusiv chestiunile maritime;
  - securitatea cibernetică;
  - capacitățile de apărare;
  - industria și cercetarea;
  - exercițiile coordonate;
  - consolidarea capacităților”⁷ (**Figura nr.2**)

Așadar, ultimele patru domenii de cooperare: capacitățile de apărare, industria și cercetarea, exercițiile coordonate, consolidarea capacităților, care sunt specifice apărării comune - așa cum era ea concepută la începutul existenței NATO- nu mai sunt pe lista direcțiilor de acțiune comună, constituind apanajul PESCO - un veritabil tratat european de asigurare a securității și apărării statelor membre, echivalent NATO. Aceasta, în ciuda afirmațiilor că obiectivele PESCO sunt complementare celor ale NATO.

Un alt aspect al discordanței UE-NATO este și „ideea surprinzătoare, (deocamdată de testare a opiniei publice), ca noua UE să devină o putere nucleară (conform New York Times, din 03.06.2017), deci să se autonomizeze față de Statele Unite și din perspectiva umbrelei de securitate, mai ales sub imprezibilă administrație Trump. Apărarea Europeană Comună va ajunge, mai devreme sau mai târziu, să impună statelor membre să utilizeze tehnologie militară comună

⁵ <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/defence-security>

⁶ Florian Tucă, Eugen Siteanu, *Terorismul-amenințare globală majoră în secolul XXI*, Revista de Științe Militare, nr. 2/2016, p. 52.

⁷ Idem.

europăeană, cu alte cuvinte toată lumea va trebui să cumpere armament francez, german și nu american. Acesta este sensul finanțării prin Fondul European pentru Apărare. Acest fapt va grăbi dezangajarea politică, militară și financiară a Statelor Unite din NATO și din Europa, sau va impulsiona crearea unui NATO 2.0 al Statelor Unite și aliaților săi (Canada, Marea Britanie și statele interesate de pe Flancul Estic)”.⁸

Să mai observăm faptul că în conformitate cu un studiu (Raportul privind securitatea de la München, 2017)⁹, efectuat chiar de către NATO, prin Institutul Internațional pentru Studii Strategice, SIPRI, lipsa cooperării dintre statele membre în domeniul securității și apărării costă anual între 25 și 100 de miliarde EUR. Așadar, chiar colaborând în cadrul NATO, UE pierde bani nereușind să se coordoneze eficient (**Figura nr. 3**).

Având în vedere cele trei sfere recente de criză (Rusia, migrația, Brexit), însoțite de o pierdere a încrederii în leadership-ul american al lui Donald Trump, este clar că Uniunea Europeană trebuie să-și mărească contribuția în sfera securității. Cum ar putea să o facă?

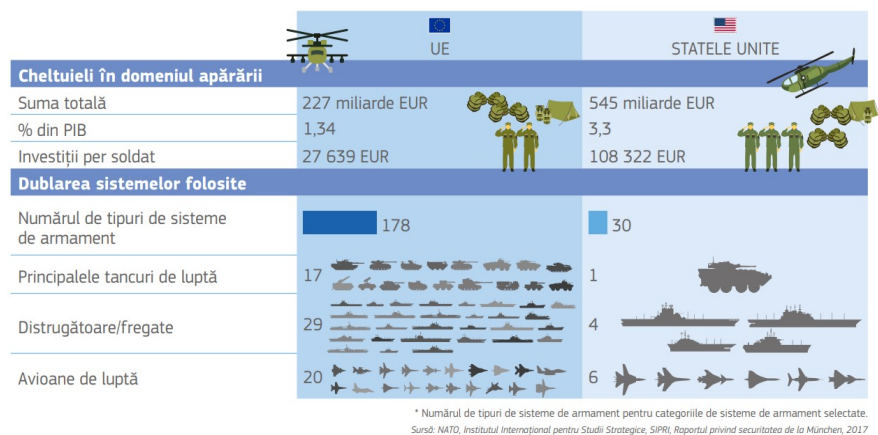

Figura nr. 3. Costul fragmentării și ineficienței actuale a structurilor de apărare ale UE¹⁰

În prezent, aproximativ 80% din achizițiile publice din domeniul apărării se realizează strict la nivel național, ceea ce determină o dublare, costisitoare a

⁸ Valentin Naumescu, *Se indreapta statele vest-europene spre semnarea unui Tratat separat? Cât de importanta devine dimensiunea Aparării?*, 2017. <https://www.hotnews.ro>

⁹ *To the Brink - and Back?*, Munich Security Report 2018, Munich Security Conference, 2018.

¹⁰ http://beta.ier.ro/documente/formare/Securitate_si_aparare.pdf

capabilităților militare. Începând din 2010, în fiecare an s-au cheltuit mai puțin de 200 milioane EUR pentru activități europene de colaborare în materie de cercetare și tehnologii în domeniul apărării.

Armata Europeană - este posibilă?

„*Avem nevoie de o armată care să apere Uniunea Europeană de Rusia, de China sau chiar de Statele Unite*” declara în 2017, președintele Emanuel Macron susținut și de cancelarul german Angela Merkel.

Destul de recent, martie 2018, Dr. Katarzyna Pisarska, cercetător superior în Programul de Politică Externă al Fundației Casimir Pulaski a dezvoltat „*Ideea Forțelor de Securitate Europene*” în cadrul proiectului Forumului Economic Mondial *Nou Concept pentru Europa*, și susține că statele membre ale UE ar trebui să inițieze crearea unei Forțe Europene de Securitate.¹¹

Scopul unei astfel de entități va fi consolidarea capacităților UE în domeniul securității, fără a aduce atingere suveranității statelor membre ale UE, în timp ce acestea rămân angajate în cadrul NATO.

Abordarea pas cu pas prevede crearea unor unități operaționale aflate sub comandă europeană comună în domeniile securității informaționale, dezinformării, pazei de coastă și reprezentării generale a UE ca actor de securitate.

O Unitate paneuropeană pentru combaterea amenințărilor cibernetice și dezinformării ar trebui să se ocupe de prevenirea atacurilor cibernetice asupra infrastructurii critice a statelor membre și de combaterea dezinformării răspândite de statele ostile și de grupurile teroriste.

O Pază de Coastă Paneuropeană ar asista unitățile naționale de pază de coastă în combaterea migrației ilegale, a traficului de ființe umane și a contrabandei.

Un Birou Comun de Reprezentare al Forței de Securitate a UE ar servi drept punct de informare cu privire la activitățile UE în domeniul securității și ar reprezenta Comunitatea de Securitate și Apărare a UE cu diferite ocazii oficiale.¹²

Sunt Statele Unite un posibil adversar al UE?

În ultimii doi ani, relațiile dintre Uniunea Europeană și Statele Unite s-au degradat tot mai mult. Politica externă dusă de președintele Donald Trump sub deviza *America First* i-a îngrijorat pe liderii europeni, care au reacționat în consecință.

De-a lungul istoriei sale, Statele Unite a oscilat între asumarea unui rol de *jandarm internațional* și izolaționism. După aproape jumătate de secol de

---

¹¹ Katarzyna Pisarska, *European security force – a step-by-step approach towards a european army?*, 2018. la <https://www.esjnews.com/european-security-force>

¹² Ibidem.

intervenționism, din 2016, politica externă americană s-a întors cu 180 de grade. Președintele Donald Trump a trecut de la intervenționism la izolaționism. În acest caz, președintele Trump a cerut, destul de agresiv, liderilor europeni să plătească cotizațiile către NATO. Și să nu uităm veritabilul război comercial UE-SUA, aflat în plină desfășurare.

Totuși, statele Uniunii Europene au un regim similar cu al Statelor Unite.

Nici unul dintre membri alianței nu are ambiții teritoriale iar dificultățile pe care le au europenii în coordonarea politicilor externe ale unei multitudini de țări, care odată erau antagoniste, exclud evoluția Europei ca un adevărat rival al Americii.

Având în vedere cele arătate, NATO va rămâne ceea ce a fost întotdeauna: o alianță americană. Atâta timp cât Statele Unite își asumă acest rol, NATO va trăi - și va trăi tot mai bine cu ajutorul lui *Vladimir I, noul țar rus*.

Statele Unite conduc, ca întotdeauna, dar este și o parte negativă care rămâne adevărată: atâta timp cât SUA rămân o putere în Europa, europenii nu vor putea construi o apărare autonomă. Ei pot, bineînțeles, să fie egali economic cu economia americană - aceasta însă la o populație de aprox. 500 milioane față de o populație de 370 de milioane cât are SUA.

În Europa, cei douăzeci și nouă (de curând douăzeci și opt) nu reușesc să fie uniți, nu fac ceea ce se numește *e pluribus unum* (unul pentru toți, motto-ul SUA modificat în 1956 în *In God We Trust*).

Astfel că europenii nu vor dori să fie autonomi atâta timp cât *unchiul Sam* acționează în calitate de creditor de securitate de ultimă instanță. Expresia cheie este *atâta timp cât*.

Cu toate acestea, profiturile Americii din această situație scad costurile cu menținerea ei. NATO – partea europeană (producătoarea unui sfert din PIB-ul global) este cea mai puternică pârgie din structura de securitate a Americii.

De unde rezultă că o țară care dorește să rămână numărul unu în lume, nu va dori să renunțe la acest bastion, indiferent care sunt neînțelegerile actuale.

Acestea sunt căi, mai mult sau mai puțin diplomatice, pentru atingerea scopurilor fiecăruia – scăderea costurilor proprii, și conservarea avantajelor existente. Acestea sunt opiniile unui grup de lucru al Hoover Institution, de la Stanford University intitulat *Working Group on the Role of Military History in Contemporary Conflict*.¹³

Pe o parte, grupul consideră că Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și Uniunea Europeană sunt în dezordine, în schimbare. Primul și-a îndeplinit

¹³ Paul Rahe, *A Future for NATO and the European Union*, Hoover Institution working group on Military History, Stanford University, 2018.

misiunea. Dacă nu ar fi fost confiscarea Crimeei și invazia Ucrainei de către Rusia și criza refugiaților din Europa, cauzată de conflictul sectar musulman care mocnea în Irak și Siria, NATO ar fi rămas fără o funcție evidentă.

În același timp, UE e considerată un mare succes ca uniune vamală, însă este un dezastru ca uniune monetară. Încercarea de a o transforma într-o federație-oligarhică în guvernare, dotată cu un aparat administrativ intruziv *se va termina în lacrimi*.

Sunt însă și multe controverse legate de interesele economice ale celor implicați în comerțul cu armament. Ministrul francez al Apărării, Florence Parley, a criticat practica impunerii achiziționării de arme americane către partenerii din NATO. Ministrul a subliniat că „*articolul NATO privind solidaritatea este numit articolul 5 și nu articolul F-35. Sunt îngrijorat de ideea că forța solidarității în NATO poate fi dependentă de achiziționarea de echipamente. Alianța trebuie să fie necondiționată, altfel nu este o alianță*”.

Franța intenționează să majoreze exporturile de produse de apărare în sine către membrii UE. Faptul că Washingtonul folosește pârgii politice pentru a domina piața globală a armelor nu poate decât să irite Parisul.

În noiembrie anul trecut, Emmanuel Macron a declarat că Europa are nevoie de o armată unificată care ar putea proteja UE de China, Rusia și chiar de SUA.

„*Nu vom putea să protejăm europenii dacă nu luăm decizia de a crea o adevărată armată paneuropeană. Trebuie să avem o Europă care se apără preponderent în mod independent, fără a se baza în întregime pe Statele Unite*”, a spus Macron.

Donald Trump a numit cuvintele președintelui francez *insultătoare*. În acest context, experții reamintesc că, în Alianța Nord-Atlantică, comandanții forțelor europene ale NATO erau invariabil militarii americani.

Ulterior, președintele francez a spus că, deși țările sunt aliați istorici, aceasta nu înseamnă că Franța ar trebui să se supună Statelor Unite.

„*SUA este aliatul nostru istoric și continuă să fie. Dar a fi un aliat nu înseamnă a fi un vasal. Nu ar trebui să depindem de SUA*”, a spus Macron.

Uniunea Europeană se confruntă cu o dilemă: fie începe să cedeze, fie își schimbă linia în relațiile cu Washingtonul și începe cu adevărat să-și apere interesele. Probabilitatea ultimului scenariu este în creștere, în ciuda faptului că Statele Unite au pârgii serioase de presiune asupra Europei.

Concluzii

Revenind la întrebarea *Este posibilă o Armată europeană ?* se pot trage unele concluzii:

- Orice competiție între NATO și UE este din start greșită. Aceasta ar duce la necesitatea de a dubla resursele (economice și militare) și a le administra într-un

mod cu totul ineficient, după cum se arată într-o analiză publicată de Carnegie Europe.¹⁴

- Un Occident fragmentat va fi în dezavantajul tuturor părților implicate, iar direcția pe care liderii Franței și Germaniei au ales-o prin construirea unei armate comune europene va servi principalilor competitori ai Occidentului: Rusia și China, potrivit analiștilor citați.

- Divizarea politică pe care desprinderea Europei de NATO o va genera va avea și consecințe economice.

- Pe lângă consecințele politice internaționale, printre care fragmentarea Occidentului, Europa va trebui să gestioneze și problemele interne pe care un proiect de acest tip le aduce: diferența de opinii dintre Franța și Germania cu privire la cum trebuie să arate armata europeană, determinarea celorlalte state europene să contribuie pe termen lung la acest proces comun sau organizarea propriu-zisă a armatei.

Și ca un corolar, putem menționa opinia ministrul german al apărării, Ursula von der Leyen, care a declarat în februarie 2015, „că este sigură că dacă nu copiii ei, atunci cel puțin nepoții ei vor cunoaște Statele Unite ale Europei”, cu propria lor armată.¹⁵

BIBLIOGRAFIE

BADEA E., *Jean-Claude Juncker, președinte Comisia Europeană: Uniunea Europeană trebuie să aibă o armată proprie*, 2015. https://www.dcnnews.ro/jean-claude-juncker-pre-edinte-comisia-europeana-uniunea-europeana-trebuie-sa-aiba-o-armata-proprie_469660.html

Comisia Europeană Bugetul UE pentru viitor PDF ISBN 978-92-79-7484-0 doi:10.2873/806911 ET-01-18-586-RO-N, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-eu-defence-fund_ro.pdf

---

¹⁴ Judy Dempsey, *Macron's Call for European Boots*, 2018. <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/77703>

¹⁵ Elena Badea, *Jean-Claude Juncker, președinte Comisia Europeană: Uniunea Europeană trebuie să aibă o armată proprie*, 2015, https://www.dcnnews.ro/jean-claude-juncker-pre-edinte-comisia-europeana-uniunea-europeana-trebuie-sa-aiba-o-armata-proprie_469660.html

- Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene. Cooperarea UE în materie de securitate și apărare, <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/-defence-security/>
- DEMPSEY J., *Macron's Call for European Boots*, 2018. <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/77703>
- Fișe descriptive despre Uniunea Europeană. Politica de securitate și apărare comună, <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/-politica-de-securitate-si-aparare-comuna>
- Institutul European din România, proiectul Phare RO-2002/000-586.03.01.04.02 2005. Politica europeană de securitate și apărare, http://beta.ier.ro/documente/formare/Securitate_si_aparare.pdf
- NAUMESCU V., *Se indreapta statele vest-europene spre semnarea unui Tratat separat? Cat de importanta devine dimensiunea Apararii?*, 2017. <https://www.hotnews.ro>
- PISARSKA K., *European security force – a step-by-step approach towards a european army?*, 2018. la <https://www.esjnews.com/european-security-force>
- RAHE P., *A Future for NATO and the European Union*, Hoover Institution working group on Military History, Stanford University, 2018.
- To the Brink - and Back?*, *Munich Security Report 2018*, Munich Security Conference, 2018.

